

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 77 Nisan 2021 & Volume: 14 Issue: 77 April 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

VESAYET KISKACINDA MUHAFAZAKAR VE LİBERAL BİR SİYASET MÜCALEDESİ: ANAVATAN PARTİŐİ ÖRNEĞİ UNDER THE PLIER OF TUTELAGE A CONSERVATIVE AND LIBERAL POLITICAL STRUGGLE: THE CASE OF MOTHERLAND PARTY

Cahit BAĐCI*

Öz

12 Eylül 1980 askeri darbesi öncesi ve sonrasıyla birlikte değerlendirildiğinde yakın dönem Türk siyasi yaşamında, devlet ve yönetim sistemi üzerinde uzun süren vesayetlere neden olmuştur. Cuntacıların güvenlikçi bir anlayışla uzun sürecek bir dikta sistemini inşa etmeye ve vesayeti güçlendirmeye yönelik başta 1982 Anayasayı, seçim ve siyasi partiler kanunları, siyasi yasaklar ve Anayasal kurumlar olarak inşa edilen vesayet yapıları Türk siyasetine vurulan kelepçelerdir. Darbecilerin siyaseti, siyaset yapmaya izin verilmiş kişiler ve yapılar üzerinden sağ ve sol olarak şekillendirme arzularına, yönlendirme ve yönetme çabaları ile gidilen 1983 Milletvekili Genel Seçimlerinden hiç hesap edilmeyen bir sonuç çıkmıştır. Anavatan Partisi'nin 'Devlet millet için vardır. Devletin millet ile bütünleşmesi esastır' temel ilkesi ve başta müteşebbislik olmak üzere söz, düşünce, kanaat, din ve vicdan hürriyeti ve özgürlükçü ekonomik, siyasal ve sosyal düzen vurgusu ve lider Turgut Özal'ın seçim meydanlarındaki üstün performansı öngörülmeyen bir sonuç bir 'buçuk bir parti' olarak görülen ANAP'ın zaferi ile sonuçlanmıştır. Bu yazıda bu döneme şahitlik eden, üç dönem milletvekili seçilip dört kez bakanlık yapan ANAP'ın kurucularından ve kuruluş felsefesi üzerinde tesiri olan Vehbi Dinçerler 'in bir kitabı ve dijital arşivi üzerinden söz konusu dönem ANAP bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Askeri Darbe, Vesayet, Anavatan Partisi, Muhafazakâr, Liberal, Dört Eğilim

Abstract

When considered together with the pre and post-period, the military coup of September 12, 1980 has caused prolonged tutelage in the recent Turkish political life, state, and administrative system. The tutelage structures such as the 1982 Constitution, election and political parties' laws, political bans, and Constitutional institutions are handcuffs to Turkish politics, aimed at building a long-lasting dictatorial system and strengthening tutelage with a secure approach by the junta. The 1983 Parliamentary General Elections, which were carried out with the efforts to shape politics as right and left through people and structures allowed to do politics, to direct and rule the policy of the coup plotters, has had an unprecedented result. The basic principle of The Motherland Party is "The state exists for the nation. It is essential to integrate the state with the nation." The emphasis on freedom of speech, thought, opinion, religion and conscience, and liberal economic, political and social order, especially entrepreneurship and an unprecedented result of Leader Turgut Özal's outstanding performance in election speeches resulted in the victory of ANAP, which was seen as "a half party". In this article, a book and digital archive of Vehbi Dinçerler, one of the founders of ANAP, was evaluated in the context of ANAP. He was elected as a member of parliament for three terms and served as a minister four times and had an influence on the founding philosophy of this period.

Keywords: Military Coup, Tutelage, The Motherland Party, Conservative, Liberal, Four Trends.

* Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, ORCID: 0000-0003-4091-4248

1. GİRİŞ

Bu yazıda 1980 askeri darbesi öncesi ve sonrası ile birlikte değerlendirilerek, cuntacıların uzun sürecek kalıcı bir vesayet amaç ve niyetleri etrafında şekillenen Türk siyasi yaşamında Anavatan Partisi'nin bir 'yarma harekâtı' olarak tanımlanabilecek çıkışı ve siyasal başarısı ele alınmıştır. Yazı özeldir ANAP'ın kurucularından ve felsefesi üzerinde büyük tesiri olan Vehbi Dinçerler 'in yayımlanmış olduğu bir kitap ile kurulan bir internet sitesinde yayımlanan dijital arşiv esas alınarak dönemin siyasal süreci analiz edilmiştir. ANAP'ın kurucu üyelerinden, 17. Dönem İstanbul, 18. Dönem Hatay ve 19. Dönem Ankara milletvekili olarak TBMM'de bulunan, ikisi Özal Hükümetlerinde olmak üzere dört kez Bakanlık yapan Vehbi Dinçerler "İstedim ki kim olduğumu, yaptığım işler anlatsın. Hep inandım ki yapılan iş, söylenen sözden daha güçlü ve üstün bir ifade şeklidir" anlayışıyla bir döneme ışık tutacak, merceklik yapacak çalışmayı büyük bir emekle ikili bir yöntemle ortaya koymaya çalışmıştır. İlki, TBMM tutanaklarına dayanan "Vesayete Direniş: Meclis Konuşmaları" isimli 528 sayfadan oluşan basılı bir kitap, ikincisi ise www.vehbidincerler.com.tr adresi üzerinden yayımlanan "Vehbi Dinçerler Dijital Arşivi" çalışmasıdır. 20 Mayıs 1983'te kurulan¹ ve tek başına iki kez iktidar olan Anavatan Partisi'nin müstakil hukuki varlığının ortadan kalkması ile ülkemize makas değiştirerek hızlı bir gelişme ve modernleşme trendine sokan bir partinin dijital arşivi de yok edilmiştir. Vehbi Dinçerler oluşturulan dijital arşiv ile "hiç olmazsa ilk 12 yıllık ANAP tarihine çok az da olsa ışık tutacaktır" inancıyla;

Üç internet adresini eş zamanlı olarak faaliyete geçirerek yok olanı kurtarma çabasına girmiştir. Vehbi Dinçerler "Takdim" de kitap yazma ve dijital arşiv gerekçesini biraz daha detaylandırarak şöyle sıralamaktadır:

- Askeri yönetimden sonra normalleşme sürecinde görev almanın zorluklarını kamuoyuna yeniden göstermek
- Evinden-ocağından, işinden-gücünden olan, ülkenin daha ileri noktalara gitmesi için gece-gündüz demeden çalışan ve çabalayan siyasetçinin neyle karşı karşıya olduklarını başta kendi ailesi olmak üzere herkesin daha yakından bilmelerini ve anlamalarını sağlamak
- Partiler arası görüş ve yöntemler arası ve parti içi çatışmaların kök sebeplerinin ve ANAP'ın niçin kimler tarafından imha edildiğinin muhakkak konuşulması;
- Parti içi kavgaların ve siyaset oyunlarının ülke hayrına işler olmadığına gösterilmesi
- Dünkü işlerin dünün şartları içerisinde hatırlanması ve değerlendirilmesi
- Kendi icraatlarıyla tekrar yüzleşme (Dinçerler, 2020, 9).

Dinçerler 'in kaleme aldığı ve belgelerini sunduğu dönemi X kuşağı olarak tabir edilen yaşı ellinin üzeri her insan hücrelerine kadar yaşamıştır. Bu kuşak, 12 Eylül öncesi boykot edilen okul günlerinde derslerinden geri kalmış, her sokak başında sağcı mı solcumu olduğu sorgulanmış, öğretmenleri tarafından akşamki dernek buluşma ve toplantılarına katılmadığı için fişlenerek ayrımcılığa uğramış, aylarca kırtasiye kırtasiye gezip kitap bulamamış, yağ ve tüp kuyruklarında beklemiş, "memlekette olup bitenlerin duvarlarda anlatıldığına ve güç kavgasının sokaklar ve duvarlar üzerinden yapıldığına" (Kutlu, 2013, 71) şahit olmuş, göz göre göre ülkenin insanların birbirlerinin gırtlığına sarılmasına sessiz kalarak 'şartların olgunlaşması' nı bekleyen güç sahipleri ile ilk hesaplaşmasını 1982 Anayasa Referandumunda yapmış ve çoğu 6 Kasım 1983'de önlerine konulan sandığı büyük bir coşku ile iradelerini yansıtmıştır.

Yakın dönem Türk siyasi tarihine ışık tutacak ve mercek olacak bu çalışma Türkiye'nin modernleşmesini, ekonomik, sosyal ve kültürel değişim sürecinin yol haritalarını, azim ve karalılıkla döşenen kilometre taşlarını tekrar hatırlamaya da imkân sağlayacaktır. Vehbi Dinçerler bir görüşmelerinde Kenan Evren'e 'bir gecede ülkedeki terör olaylarını nasıl bitirdiklerini' sorduğunda Evren'in cevabının 'Dinçerler. On sene çalıştık' (Dinçerler, 2020:11) şeklinde olmasına açıkçası hiç şaşırmadım. Dinçerler yazdıklarıyla ve sunmuş olduğu belgelerle darbelerle kesintiye uğratılan demokrasiye geçiş sürecinde vesayeti kalıcı bir şekilde temin edecek mekanizmaların monte edildiği, basın yayın kuruluşların kontrol

¹ 20 Mayıs 1983'te kurulan anavatan Partisinin kurucuları şu isimlerden oluşmaktaydı. 1. Turgut Özal, 2. Erol Aksoy, 3. Bedrettin Doğançan Akyürek, 4. Mehmet Altınsoy, 5. H. Cahit Aral, 6. Abdülhalim Aras, 7. Veysel Atasoy, 8. Muzaffer Atılğan, 9. Kamil Tuğrul Coşkunoglu, 10. Ayca Çakıroğulları, 11. Cemil Çiçek, 12. Bedrettin Dalan, 13. Feridun Demsoy, 14. M. Vehbi Dinçerler, 15. H. Hüsnü Doğan, 16. M. Necat Eldem, 17. Metin Emiroğlu, 18. Ö. Ferruh İlater, 19. Adnan Kahveci, 20. M. Cavit Kavak, 21. Alaattin Kısakürek, 22. R. Ercüment Konukman, 23. Leyla Yeniay Köseoğlu, 24. Kazım Oskay, 25. İbrahim Özdemir, 26. Şadi Pehlivanoglu, 27. Fahir Sabuniş, 28. Halil Şıvgın, 29. Güneş Taner, 30. Ali Tanrıyar, 31. Mustafa R. Taşar, 32. Mükerrim Taşcıoğlu, 33. Abdullah Tenekeci, 34. Sudi Türel, 35. Yener Ulusoy, 36. A. Mesut Yılmaz, 37. Vural Arıkan. Kaynak: <https://www.vehbidincerler.com.tr/Sayfa/anap/3>

edildiği, her bakanlığının bir MGK üyesi ya da bir generalin vesayeti altında olduğu, yazılı ve sözlü emirler verdiklerini tekrar hafızalara kazınmıştır. Ayrıca Vehbi Dinçerler sivil vesayet arayışlarını kurucusu olduğu parti üzerinden yaşadıklarıyla, bildikleriyle, şahit olduklarıyla, çıkarımlarıyla ve sunduğu örneklerle, özellikle de bizzat Kenan Evren'in notları üzerinden geliştirilerek 1991 yılında Milliyet Yayınları tarafından yayımlanan 'Kenan Evren'in Anıları' isimli kitaptaki pek çok örnekle, ortaya koymaktadır (Dinçerler, 2020, 11). Vehbi Dinçerler askeri vesayetın mülki vesayete etkisini bizzat yaşadığı şu örnekle çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Askeri vesayetın hâkim olduğu dönemde devlet memurları, hangi kademe de olurlarsa olsunlar, o dönemde kendilerini "devlet biziz" şeklinde tanımlar ve siyasal karar sahiplerine, bakanlar dahil, gelip geçici 'başlı bozuklar' tanımıyla bakarlardı. Nitekim bir Müsteşar iktidarımızın ilk ayında kendi bakanına "Efendim, siz çalıştığım 8.-9. Bakanımızsınız" dedikten sonra bakanın, hükümet ve parti programına uygun olarak verdiği emri yerine getiremeyeceğini, devletin kayıtlarında bu konunun başka türlü yazıldığını söyleyip emri yerine getirmemiştir. Elbette işin gereği yapılmıştır." (Dinçerler, 2020, 22)

Hiç kuşkusuz vesayet baskısı altında politika geliştirip icraat çabasındaki hükümet ve onun Bakanları vesayet odaklarının kamuoyunu etkilemeye yönelik manipülatif yayınları ve algı çabaları ile de mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Vehbi Dinçerler bu yönüyle döneminin ilk kurbanlarından birisidir. Gerek 'Darwin teorisi' gerekse '19 Mayıs kutlamaları kılık kıyafet genelgesi' onu yıpratarak etkisizleştirmeye yönelik en bilinen örneklerdir. Hiç kuşkusuz Vehbi Dinçerler bu vakıaları ve diğerlerini tüm arka planları ve gerçekliğiyle belgeleriyle ortaya koymuştur (Dinçerler, 2020,113-16). Bunu yaparken derdi kendini aklamak ya da daha iyi anlaşılmayı sağlamadan öte Türkiye'de demokrasinin ve siyasetin karşı karşıya kaldığı vesayet odaklarının hareket biçimleri, yöntemleri ve araçlarına bir kez daha dikkat çekerek, en önemlisi milletten yetki, yüce parlamentodan onay almış millet iradesi temsil eden hükümetlerin güç odakları ve vesayet çabaları karşısında ancak dirayetli duruşlarıyla başarılı olabileceklerini hatırlatmıştır. TBMM'nin 15.12.1984 tarihli 43. birleşiminde Dinçerler MEB'nin 1985 Bütçe sunuşunu yaparken konuşmasında milli eğitim politikalarının "iyi insan, iyi vatandaş ve nitelikli işgücü" ile "her okul bir fabrika, her fabrika bir okul" felsefesi üzerine kurulduğunu ve ülkenin bunu başaracak insanlarına sahip olduğunu vurgulayarak özgüven ve kararlılık sergilediği görülmektedir. Başarının takım çalışmasında, istişarede ve doğruyu aramada olduğunu pek çok kez dile getirmiş ve içinde bulunduğu dönem ve hükümetlerde bu inanç ve ilkelerle çalıştıklarını ortaya koymuştur. 60 bin sayfadan fazla belge, 200 video ve ses kaydı ve binlerce fotoğraf bulunan internet sitesinde o dosyadan bu dosyaya yönelip incelerken Dinçerler ile bu dijital arşivin oluşturulmasında ona katkı ve destek veren teknik ekibin ne denli değerli bir emek ortaya koydukları görülmektedir. Türkiye'nin çoklu televizyon yayıncılığına henüz geçemediği, ülkenin adeta TV 'un karşısında kilitlendiği döneme ilişkin belgeler ve kayıtlar, inceleyene hafıza ve hatıra canlandırması yapmaktadır. O dönemde televizyon o kadar önemliydi ki Başbakan Turgut Özal'ın milletiyle sanal buluşmasını sağlamıştı. "İcraatın İçinden" programında Özal bir elinde dolma kalem bir öğretmen titizliğiyle icraatlarını ve planlanıp yapılacakları projeleri milletin bilmesine ve takdirlerine sunuyordu.

Vehbi Dinçerler kitapta aktarılamayacak kadar fazla bilgi ve belgeyi halen geliştirilen internet sitesi aracılığı okuyucular, yakın dönem siyasi tarih araştırmacıları ve arşivciler ile buluşturarak internet sitesini kitabın mütemmim bir cüzü olarak kurgulamıştır. Dış siyasetten iç göçe, çekiç güç meselesinden kuzey Irak sınır ötesi harekâta, ANAP'ın iç çalkantılarından mahrem konulara, Bakanlar Kurulu tutanaklarından Sayıştay raporlarına kadar bir dönemi aydınlatacak bilgi ve çok sayıda belge sunulmuştur. İnternet sitesini ziyaret etmeden önce Vehbi Dinçerler'i yakından tanımayan çoğu kişinin aklına, yediğini, içtiğini ve gezdiğini bir internet sitesinde anlatan tipik bir siyasetçi tarzı olacağına yönelik bir ön yargı muhtemeldir. Ama şaşırtıcı bir şekilde kendisinden daha çok konuları, politika ve uygulamaları, ANAP kurucu felsefesini doğruyu ortaya koyma ilkesinden sapmadan yapma çabasına şahit olursunuz. Kendinden daha çok yol ve dava arkadaşı Turgut Özal'ı ve kurucu üye olduğu partisi ANAP'ı anlatan yönüyle örnek alınacak saygın siyasi bir davranış ortaya koymaktadır. Okuyup incelemelerimden anladığım ve çıkardığım bir tespit de Kenan Evren'in zamanla Dinçerler'in açık, kararlı, doğru bildiğinde ısrarcı, ikna edici ve milli yönünü görmesiyle daha yakın çalışmaya tercih edilmiştir. Şüphesiz bu kanaatimi güçlendiren şey de Evren'in 28 Haziran 1988' de ABD'ye gerçekleştirdiği bir haftalık ziyarette Dinçerler'in de heyette olmasıdır. Aynı şekilde Dinçerler Kenan Evren'in Mısır ve Kuveyt ziyaretlerinde heyette bulunmuştur.

Dinçerler' in kitabı ile internet sitesi, Türkiye'nin son elli yıllık değişim ve dönüşümlerinin başlangıç noktalarını, ekonominin çarklarının nasıl birbirini çevirecek şekilde kurulduğunu, yakın dönem siyasal hayata, olayların arka planlarına ve gerçek yönüne daha yakından bakmak isteyenlerin, nostaljik yolculukla

duygu patlaması yaşamamak isteyen eski tüfek politikacıların, araştırmacı ve arşivcilerin aradığını bulacağı çok zengin bir hazinedir. Vehbi Dinçerler'in dostlarının "hatıralarını mutlaka yazmalısın" yönündeki ısrarlı telkinlerine verdiği cevap bir hatıratın ötesinden bir dönemin arşivini sunmak şeklinde gerçekleşmiştir.

2. VESAYET KISKACINDA MUHAFAZAKAR VE LİBERAL BİR SİYASET MÜCALEDESİ

Toplumun her kesimini ezip geçen, temel insan haklarının askıya alındığı, birçok davanın açıldığı, sayısız idam kararının verilerek uygulandığı 12 Eylül darbesi Türk Silahlı Kuvvetleri'nin "Bayrak Harekâtı" adı verilen müdahalesi ile başlamıştı.

Vehbi Dinçerler'in ortaya koyduğu bilgi ve belgeler hiç kuşkusuz Türkiye'nin 1983'le birlikte yaşadığı büyük değişim ve dönüşümü ve modernleşmeyi sağlayan siyasi hareketin zihinsel arka planını ve misyonunu daha iyi anlamayı sağlayacak zengin bir veri seti sunmaktadır. Bunların başında belki de en önemlisi darbeyi yaparak vesayeti köklüleştirme amacı ve çabasında olan darbeci zihniyetin seçim sürecindeki baskıcı, yasakçı ve yönlendirici etkisine yönelik bilgidir. Turgut Özal'ın 1982 yılının eylül ayında İstanbul Yeniköy'deki evinde yapılan toplantıda siyasi hareketin ilk kıvılcımı çakılmıştı. Anavatan Partisinin 37 kurucusunun 7 sinin Milli Güvenlik Konseyince yasaklanması aslında darbecilerin partiyi seçimlere sokmamaya yönelik vurucu hamlesiydi. O gün kuruculardan biri istifa etmiş, baskıyla istifa ettirilmiş ya da vefat etmiş olsaydı ANAP 1983 seçimlerine giremeyecekti.

Vehbi Dinçerler'in ANAP'ın kuruluş sürecine yönelik verdiği bilgilerden en dikkat çekici olanı, Türk siyasi yaşamı içinde oldukça çarpıcı ve bir o kadar da kurgusal bir gerçekliğin açığa çıkmasına katkı sağlayıcı nitelikte öneme ve değere sahiptir. Şöyle ki, 1982 yılında İstanbul Şişli'de Sadıklar Apartmanında Turgut Özal ile görüşen Mesut Yılmaz'ın kendisine bir ilçe başkanlığı vaat edilmesinden oldukça memnun ve müteşekkir ayrıldığı, ancak Turgut Özal'a Mesut Yılmaz'ı tavsiye eden gücün 'Biz Mesut'u kurucu üye yapasın diye gönderdik' sözlerinin Türk siyaseti üzerinde etkili güç'e, bir anlamda siyasetin doğası ve özgün karakterine dönüşen müdahaleci, hegemonik, otoriter ve vesayetçi yönüne dikkat çekmektedir. Dinçerler bu durumu "Burada anlatmak istediğim bir kişinin kurucu üye olup olmaması değildir. Burada önemli olan husus "sivil-özel odak" ların Turgut Özal'ı çok ciddi şekilde etkilemesidir. Bazı kalemler bu odaklara "İstanbul Dükalığı" tabirini yakıştırsalar da bende oluşan kanaat 'sivil-özel güç odağı' nın Türkiye genelinde etkisi ve hakimiyeti olan "güçler birliği" nin siyasi yönetime hâkim olma ve tesir etme alışkanlığı" (Dinçerler, 2020, 21) şeklinde bir izahla bir anlamda vesayetinin derinliğine dikkat de çekmiştir.

Vesayetçiler demokrasiye geçişi planlarken Orhan Aldıkaçtı başkanlığında 15 üyeden oluşan bir Anayasa Komisyonu oluşturdu. 8 aylık çalışma sonunda komisyonun hazırladığı Anayasa tasarısı 17 Temmuz 1982 tarihinde tamamı MGK tarafından belirlenerek atanan 130 üyeli Danışma Meclisine sunuldu. Meclis bu taslak üzerinde yaptığı görüşmelerden sonra iki ay gibi kısa bir sürede çalışmalarını tamamlayarak 23 Eylül 1982'de bir anayasa metni ortaya koydu. Darbecilerin siyaseti dizayn etmeye ve politik bir düzen kurmaya yönelik 'siyaset mühendisliği' hesapları Anayasa süreci ile başlamış, siyasi yasaklar, seçim ve siyasi partiler kanunu değişiklikleri ve parti içine örtülü müdahalelerle devam etmiştir. 12 Eylül Cuntası demokrasiye geçiş sürecinde 'çok fazla parti ve aşırı görüş istemiyordu. İstikrarlı ve güçlü hükümet istiyordu. Bütün partilerin Kemalist olması isteniyordu. Cuntacıların niyetleri biri sağdan biri soldan iki partili bir siyasi sistem oluşturmaktı. Ancak sağın oyunun %65 üzerinde olması nedeniyle dengeleyici olarak küçük bir üçüncü partinin daha seçimlere katılmasına izin verilmesi planlanmıştır. Küçük olarak görülen parti ise Anavatan Partisi idi (Fedayi, 2019, 51-52).

Sağda müstakil bir parti kurmak istediğini ifade eden Özal'a, Evren sağda bir partinin Turgut Sunalp tarafından kurulacağını ve birlikte parti kurmalarını teklif etmiştir. Özal ise seçimlerden olumsuz sonuç alırsa o zaman partiyle birleşmeyi düşünebilecekleri cevabını vermiştir. Evren'in Özal'a diğer bir şartı ise kendisinin MSP ve MHP'ye zafiyetinin bilindiğini dolayısıyla bu iki partinin içinde olacağı oluşuma müsaade edilmeyeceği yönünde olmuştur. Seçim tarihini 6 Kasım 1983 olarak Erzincan'da halka seslendiği gün açıklayan Evren, yeni kurulacak partilere karşı halkı uyarıcı bir konuşma yapmış ve yeniden koalisyonlar dönemine dönülmemesi üzerinde özellikle durmuştur (Şahin, 2016, 295). Siyaseti yönetmek amacıyla darbeciler emekli bir generale kurdurulan ve seçimleri kazanması kesin gözüyle bakılan Milliyetçi Demokrasi Partisini destekliyor ve açıkça millettten destek istiyorlardı. Demirel güdümünde kurulan Büyük Türkiye Partisinin Milli Güvenlik Konseyi tarafından kapatılması, Deniz Baykal ve İhsan Sabri Çağlayangil gibi sağ ve sol siyasette tanınan etkili kişilerin Zincirbozan askeri üssünde gözetim altında tutulmaları seçimleri yönetmeye ve millete göz dağı vermeye yönelik hamleler ve hesaplardı.

Seçim kampanyası 16 Ekim 1983'te başlamıştı. Turgut Özal Anavatan Partisi programının başına eklediği 'gayemiz yepyeni kavgasız bir Türkiye'yi ileri ve modern bir ülke haline getirecek bir siyasi tablo oluşturmak' (ANAP, 1983, 1) misyonu ve temel politika esasları ile seçim meydanlarında oldukça üstün bir performans sergileyerek fırtına estirmişti. Turgut Sunalp ve Necdet Calp'ın partilerinin mitingleri halkta heyecan yaratmaktan uzak görünüyordu. Bu iki liderde halkla iletişim konusunda oldukça yetersizdi. Her iki liderin konuşmaları halkı tatmin etmiyor, ortaya somut ekonomik projeler sunma konusunda yetersiz kalıyorlardı. Buna karşın, Özal ekonomik anlamda liberal ve devletçilik karşıtı bir politika izlemeyi benimseyerek, sivil yönetime vurgu yapan yönü ile ön plana çıkmaktaydı. Özal, bu iki lidere oranla iletişim araçlarını da çok daha iyi kullanarak halkın aklında yer etmeyi başarabildi. Yapılan tanıtımlarda "Özal'ın Partisi" ve "ekonominin mimarı Özal" sloganları halkın belleğine yerleştirildi. Bu bakımdan, ANAP'ın seçimlerde başarı sağlamasının arkasında bulunan faktörlerden birisi de zamanın ruhuna uygun bir söylem geliştirebilmiş olmasında yatmaktadır (Erdoğan, 2008, 145-146).

Daha çok partinin 'kurucu felsefesi' olarak tanımlanan ve toplam 38 sayfadan oluşan ve bir manifesto niteliğine sahip Parti Programı temelde şu politika esaslarına dayandırılmıştır:

- Gücünü tarihinden, milli ve manevi değerlerinden alarak, geleceğe güvenle bakan büyük milletimizin, demokrasiye bağlı vatansever evlatlarının üzerine düşen tarihi görev ve sorumluluğun, hür, bağımsız, gelişmiş, itibarlı ve güçlü Türkiye idealinin hizmetkarları ve teminatı olabilme yolunun, milli hedefler etrafında birleşerek, dürüst, medeni ve ölçülü bir siyasi faaliyette bulunmak olduğuna inanırız.
- Siyaseti azizi milletimiz için mukaddes bir fazilet ve hizmet yarışı olarak telakki eder, siyasi faaliyetin müsamaha ve olgunlukla, kavgadan uzak, medeni bir şekilde yürütülmesini düstur ittihaz ederiz.
- Demokratik siyasi mücadelenin tek yolu ikna, uzlaşma ve fikirlere hürmet etmek olmalıdır.
- Devlet millet için vardır ve devletin millet ile bütünleşmesi esastır.
- Temel vasıfları adalet ve hukukun üstünlüğü olan demokratik düzen, insan şeref ve haysiyetinin, söz, düşünce, kanaat, din ve vicdan hürriyetinin en güvenilir teminatıdır.
- Millet hakimiyeti demokratik düzenin esasıdır.
- Cumhuriyet, devlet ve demokrasi anlayışımızı mükemmel olarak ahenkleştiren bir idare şeklidir.
- İktisadi kalkınmada devletin esas fonksiyonu tanzim edici, düzenleyici ve yönlendirici olmaştır. Kalkınmada esas hedef ise sosyal gelişmenin sağlanmasıdır.
- Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın ve gençlerimizin modern ve ileri Türkiye idealine, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, milli ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili ilmi düşünceye sahip, herkese karşı sevgi ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetişmelerini milli eğitimin esası sayarız.
- Aile milletimizin temelidir (ANAP Programı, 1983, 3).

Anavatan Partisi gerek ortaya koyduğu Programı gerekse Özal'ın söylemleri ile ideolojik yelpazede bir parti görünümünü sunmamaya özenle dikkat etmişti. Özal ile birlikte kurucuların pek çoğu farklı siyasi tabanlarda bulunmuş şahsiyetlerin, ülkenin içinde bulunduğu durum ile dünyadaki gelişmeler ve gidişata uygun politika üretebilecek bir dil, üslup ve misyon ile siyasal bir konsolidasyon ürettikleri görülmektedir. Bu yönüyle ANAP geçmiş siyasi oluşmaları, (CHP, AP, MSP, MHP), bünyesinde barındıran 'dört eğilim' in temsiliyeti ve farklı siyasi görüşlerin birlikteliği olarak tanımlansa da (Akın, 2018, 122-130), kurucular bu tanımlama biçimine itiraz ederek siyasal kökenden daha çok parti programına atıfla 'milliyetçi, muhafazakâr, sosyal adaletçi ve rekabete dayalı serbest pazar ekonomisini esas alan' bir anlayışın ifadelendirdiği ve bir kimlik olduğunu savunmuşlardır. Anavatan Partisi programının önsözünde yazan "Gayemiz bu program etrafında birleşmeyi sağlayarak, yepyeni, kavgasız, Türkiye'yi ileri ve modern bir ülke haline getirecek bir siyasi tablo oluşturmaktır. Milliyetçi, muhafazakâr, sosyal adaletçi ve rekabete dayalı serbest pazar ekonomisini esas alan siyasi bir partiyiz. Bunun için siyasi eğilimleri ne olursa olsun programımıza inananları birliğe, beraberliğe davet ediyoruz" ifadeler ise ANAP lideri Turgut Özal ve kurmaylarının, partilerinin 1980 öncesindeki partilerden tamamen farklı yepyeni bir parti olduklarını ancak eski dönemin dört temel siyasal eğilimini de bünyelerinde bütünleştirdikleri (Erdoğan, 2008, 64) şeklinde tasnif ve kategorize edici değerlendirmelere neden olmuştur. Aslında bütün bu indirgemeci ve şabloncu tanımlamalar Anavatan Partisi'ni kişiler üzerinden açıklama çabalarıdır. Parti kurucuları arasından bulunan Cavit Kavak, N. Kemal Zeybek ve Mehmet Keçeciler gibi kamuoyunun yakından tanıdığı bazı isimler bu tanımlamalara dayanak niteliği sunsalar da modern partiler programları ve üyelerinin mensup olduğu sınıf

ile dayandıkları sosyolojik tabandan ayırt edilebilirler. Bir başka bakış Özal'ın kurduğu siyasal partinin çekirdek kadrosunu milliyetçi, muhafazakâr, sosyal demokrat ve liberal kadrolardan devşirmiş olması seklidedir (Uluç, 2014, 116).

Toplumun bütün kesimlerini kucaklama ve buradan hareketle bir sinerji üretme gayesi ANAP'ı bütün ideolojilerin bulunduğu bir pota olarak gören sığ tanımlamalara yöneltmiştir. Zamanla bu etiketleme Parti'nin vizyonu ile dünyaya bakışı ve Türkiye'ye çizdiği ufuk, ortaya koyduğu icraatlar bağlamında ele alınarak pragmatik politikalar ekseninde siyaset yapan, 'milliyetçi, muhafazakâr, laik ve liberal' bir anlayışla devlet yönetimi sergileyen bir özelliği yansıttığı görülmüştür. Bütün bu farklı tanımlama biçimleri Anavatan Partisi'nin ontolojik yönünü, yönetim, söylem ve taban bakımında hangi sosyolojik zemine oturduğunu anlama çabalarının bir sonucudur. Burada en önemli ve radikal değişiklik devlet aygıtının minimize edilerek yönetimin millet için araçsallaştırılmış olmasıdır. Bu zihniyet değişimine rağmen kurucular ve parti örgütü kişisel yaşamları ile düşünce biçimleri ile 'muhafazakâr' bir karaktere sahip olduğu ifade edilerek etiketlenmiş olsalar bile ANAP daha çok milliyetçi ve muhafazakâr hassasiyetleri liberal bir ekonomi ve siyaset anlayışıyla buluşturarak hayata geçirmeyi başarmıştır. Anavatan Partisi ile Özal 'tarihine yabancılaştırılmış, kendisiyle barışık olmayan bir toplumun, kavga ve tahrip ilkelerine oturtulmuş bir siyaset yapma anlayışının ve devleti kayıtsız şartsız kutsayan bir zihniyetin karşısına Cumhuriyetle Osmanlı'yı ve İslam'ı, toplumu kendi içindeki farklılıklarla, siyasetle ve devletle barıştırmak hedefleriyle çıkmıştır. Turgut Özal için siyasi, dini, kültürel yönlere sahip bu barış ortamının sağlanması, Türkiye'nin engellerini aşması ve kalkınması açısından özellikle önemlidir (Akın, 2018, 123).

Özal'ın 1977'deki seçimlerde Milli Selamet Partisi içinde siyaset deneyimi ve 1979 Milliyetçiler Kurultayında bir tebliğ sunması onun bir ideolojik damara sahip olduğu tezi ile vesayet odaklarının endişesini her daim canlı tutmaya neden olmuştur. Özal, modern eğitimi, bürokrasi tecrübesi, yurt dışı görgüsü ve orada edindiği ilişkileri, iktisadi ve siyasi açıdan takip ettiği liberal çizgisi, ailesi ile birlikte kamuoyuna verdiği seküler görüntü ve sistem karşısında takındığı tutum ile siyasi bir muhafazakârlığa indirgenemeyecek bir portre ortaya koymuştur. Türk siyaseti çeşitlilikten konsolidasyona doğru bir yol aldı. Bu dönüşümün merkezinde rol alan, sürece şekil veren en önemli isimlerden birisi de hiç kuşkusuz Özal olmuş (Baykal, 2019, 150-155) ve bu politizasyonu Anavatan Partisi çatısı altında gerçekleştirmeyi başarmıştır.

1983 seçimlerini %45,14 oy ve 211 Milletvekili² ile büyük bir farkla kazanan ANAP'ın sandık zaferi güç ve vesayet odaklarını adeta kilitlemiş hareketsiz duruma düşürmüştü. Millet gasp edilen iradesinin hesabını sandıkta görmüştü. Darbecilerin siyasi istikrar adına 'sağ' ya da 'sol' olarak tanımlanmakta oldukça zorlanılan, bir siyasi gelenek, ideolojik ya da sosyolojik zemine oturtulamayan, otoriter bir vesayetin güdümüne girmeyi kabullenmiş, renksiz bir parti seçimlerde hezimet yaşamış sadece 71 sandalye ile Parlamentoda temsiliyet elde edebilmişti. Kenan Evren tarafından Turgut Özal'a Hükümeti kurma yetkisinin verilip verilmeyeceği tartışmalarına karşı ANAP sine-i millet restini açık etmişti. Zira 12 Eylül yönetimi, askeri müdahaleye dayanak olan anarşi ortamının siyasal istikrarsızlıktan kaynaklandığı düşüncesiyle 1982 Anayasası'nda güçlü bir "yürütme" organı öngörerek sorunu çözebilmeyi ummuştu. Müdahaleden sonra ilk kez 1983'te yapılan seçimlere sadece üç partinin girişine izin verilmesi ve vetolar da aynı amaca, istikrara yönelikti. Siyasi partilerin nasıl olması gerektiği yönünde de bir karar mekanizması görevini üstlenen Evren ve MGK, kendisinin de ABD'deki siyasi partiler üzerinden verdiği örnekle, tıpkı ABD'de olduğu gibi Türkiye'de de merkezde bir sağ ve bir de sol partinin kurulmasını yeterli bulmuştur (Şahin, 2016, 302). Ancak 'istikrar' lı bir dönemi kendi kurguladıkları ve planlayarak hayata geçirdikleri kontrollerindeki bir siyasi hareket ile yapma hamleleri sonuç vermemişti. Çalkantı daha ilk günden başlamıştı. Özal parti içindeki ve dışındaki dostlarını devreye sokarak Cumhurbaşkanı Kenan Evren'den randevu almayı başarmıştı (Dinçerler, 2020, 8). Cumhurbaşkanı ile yaptığı görüşmede bir devlet adamı olgunluğunda hareket ederek ve hiyerarşiye uygun davranarak bir restleşmeye girmemiş, 1980'den beri sürdürmekte olduğu ekonomik programı millettten yetki almış bir siyasetçi olarak realist ve teknokrat bir titizlikle uygulayacağına Evren'i ikna etmişti.

Turgut Özal ile Kenan Evren arasında Bakan ve bürokrat vetolarından, Evren'in ise 'cumhuriyeti ve rejimi koruma' adına Bakanlık icraatlarından kaynaklanan bazı rahatsızlıkları olmuştur. Ancak Evren'in askeri reflekslerine rağmen Özal ile olan ilişkisinin zamanla çatışmasız bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Özal'ın bu uyumlu yönetim strateji 'yeni-sağ siyaset üzerinden görece sistemi törpüleyerek askeri idarenin

² <https://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008>

inşa ettiği siyaset doğrultusunda politika yürüttüğü' (Baykal, 2019, 149) şeklinde değerlendirmelere neden olmuştur. Ancak, vesayetçilerin iktidarın retoriği ile politika araçlarını değerlendirerek filtreleyecekleri ve emniyet sübabı geliştirebilecekleri vizyon ve bir mekanizmalarının olmadığı göz ardı edilmiştir.

Anavatan Partisi 'kuruluş felsefesi' olarak tanımladığı ve kamuoyuna deklere ettiği devlet-millet bütünlüğünü esas alan Programının gerçekleşmesi yönünde oldukça yüksek bir performans sergilemiştir. Başta liberal iktisadi sistemi yerleştirmek ve teşebbüs hürriyeti olmak üzere bütün özgürlükleri tesis etmek istiyordu. Turgut Özal'ın devlet felsefesi, devletçilik karşıtı bir ekonomik düzene dayalıdır (Aktan, 1996:1). Özal bir zihniyet sorgularken, devletin yetkileri konusunda da yeni bir bakış açısı sunmaktadır. Siyasal kültürümüzde önemli bir yere sahip, devletin kutsallığı fikrinden vazgeçilmesi gerektiğini vurgulamakta ve devletin sınırlandırılması gerektiğini düşünmektedir. Bu çerçevede, belediyelere daha fazla yetki verilmesi, adem-i merkezîyetçi bir yapıya geçilmesi, mahalle sakinlerinin yönetim kademesinde etkin faaliyet içinde olması gerektiğine inanmaktadır (Uluç, 2014, 118).

24 Ocak 1980 İktisadi Önlemler Paketini kesintisiz bir şekilde kararlılıkla uygulayarak Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal dönüşümünü sağlayan Özal, maddi uygarlık öykünmesinin ötesinde Amerika ve Avrupa'da edindiği siyasal kültür ve ilişkiler liberal siyasetin temellerini oluşturmuştur. Bu yönüyle Anavatan Partisi Marksist kuramcılar tarafından Gramsci'nin 'devletin ideolojik aygıtları' olarak tanımladığı bir yapı bağlamında tanımlama çabalarına girilmiştir (Erdoğan, 2008, 55-71). Hiç kuşkusuz siyasi partiler ortaya çıkış biçimleri, yapıları ve hedefleri bakımından birlerinden farklılıklarıyla ayrılmışlardır. Gramsci ideoloji' yi "sanatta, hukukta, ekonomik faaliyetlerde, bireysel ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında kendini üstün kapalı bir şekilde gösteren bir dünya algılaması olarak" (Aktaran Erdoğan, 2008, 77) tanımlamaktadır. Ancak ideoloji kavramı Türk siyasal yaşamında bir retorik olarak partiler üstü ve çatışmaların ana kökeni olarak görülmüş olduğundan bu şablon en azından Anavatan Partisi için oldukça zorlama ve yakın dönem tarihi gerçekler ve siyaset realitesine aykırı olarak tanımlamak daha doğru olacaktır.

Partisi ANAP, Türk siyasetinde merkez sağın önemli bir temsilcisi olmakla birlikte siyaset yapma biçimi ve söylemi itibarıyla Özal, halef ve seleflerinden ciddi şekilde ayrılmaktadır. Özal döneminde, dünya konjonktüründe esen yeni-sağ politik rüzgârın da etkisiyle, iktisadi açıdan kapitalist, toplumsal anlamda bireyci bir deneyim gerçekleşmiş ve bürokratik geleneksel yapılar önemli ölçüde sarsılmıştır (Baykal, 2019: 152). ANAP 5 yıllık birinci dönem iktidarında başta ulaşım, haberleşme ve iletişim, enerji, sanayi ve turizm alanları olmak üzere bütün sektörlerde son derece önemli icraatla yapmış, değişim ve dönüşümlere imza atmıştır (Aktan, 1996, 21). Vehbi Dinçerler bir görüşmede "Türkiye'de 'serbest piyasa ve pazar ekonomisi' kavramları ilk defa politik bir misyon olarak ANAP tarafından kullanılmıştır. 1980 öncesi siyaset dili ve misyonu en fazla 'karma ekonomi' diyebilirdi. CHP ve solundakiler planlı ekonomiyi hem devlet hem özel için savunuyorlardı. Muasır medeniyet seviyesi vaadimiz vardı. Milletler arası rekabete dayanıklı ürün ve hizmet yüksek teknolojik seviye hedeflendi. En önemlilerden birisi 'döviz dengesizliğini' yenme vaadiydi. Artık dünyada 'tam bağımsızlık' fiilen kalmamıştı ve 'tam bağımlılık' ta bertaraf edilmeliydi. Cari durum ise 'karşılıklı bağımlılıktı'³ şeklinde bir dönemsel realite ortaya koymuştur. Bu politik retorik özünde 'yerel, vatandaş esas alan, refahı ve toplumsal yeniden üretimi hedefleyen, sanayileşme, ekonomik büyüme, tam istihdam ve kapsayıcı sosyal güvenlik gibi tek bir çıkar etrafında toplumun tamamının refahını sağlamaya ve 'refah devleti-ekonomisi' modelini uygulamaya yönelik emek-sermaye-devlet arasında kooperatist bir ilişki inşası ve toplumsal uzlaşma adımıydı.

Siyasetini bir kuruluş felsefesi zemininde bir siyasi harekete yükleyen Anavatan Partisi 1983 seçimleri ile kuruluş felsefesi ve misyonuna toplumsal bir onama alması son derece önemli bir olgudur. Askeri darbe sonrasında oluşan kendine özgü siyasi şartlarda ANAP, normalde bir araya gelmeleri mümkün olmayan pek çok farklı kesim ve farklı sosyolojik tabanlara ve kimliklere aidiyet duyanlar için önemli bir tercih alternatifi haline gelmiştir (Akın, 2018, 128). Diğer taraftan ANAP'ın konjonktürel zeminden yeşeren ya da onun ürettiği bir siyasi hareket olduğuna yönelik bir değerlendirme hiçbir zaman taraftar bulmamış ve kabul görmemiştir. Bilakis konjonktürün ürettiği siyasal sonuçlar çoğunlukla başarısızlık ve hüsrarla sonuçlanmış toplumsal hafızalarda ve siyasal tarihimizde yerini alacak bir etki ortaya koyamamıştır.

Vesayet kıskacında sessiz sedasız ekonomik, kültürel ve toplumsal değişim ve dönüşümleri kalkınma ve modernleşmeyi gerçekleştirerek Türkiye'nin güçlü konuma gelmesini sağlayan siyasal

³ Vehbi Dinçerler ile Söyleşi, 24 Kasım 2020, Ankara

hareketin lideri olarak Özal çok daha ileri ufuklara bakmış ve jeopolitik bir merkezde Adriyatik'ten Orta Asya'ya uzanan geniş bir hinterlandta hamilik rolüyle daha da güçlenmeyi hedeflemiştir. Özal "bu bölgede başka hiçbir ülke Türkiye kadar şanslı ve avantajlı değildir" diyerek Osmanlı bakiyesi ve Türk dünyası olarak tanımlanan 'gönül coğrafyası' na yönelik stratejik bir önceliğin temel politikaya dönüşmesinin önemine vurgu yapmıştır. "Türkiye önümüzdeki yıllarda üzerine düşen rolleri gerektiği gibi oynarsa gerek Kafkasya gerek Balkanlar ve gerekse Karadeniz ve Doğu Akdeniz havzasını içine alan bütün bir ön-Asya bizim etrafımızda, bizim inisiyatifimizde ve bizim katkılarımızla kendi içindeki problemleri en optimal çözümlere kavuşturarak sulh ve sükûn içinde yeni dünyaya entegre olabilir" (Çalık, 1992, 12-14). Özal'ın çizdiği bu ufuk çizgisinin hala stratejik bir hedef olarak Türkiye'nin masasında ve uygulanmakta olan bir ajanda olması bir taraftan sevindirici diğer taraftan da hüzünlü bir geç kalış olarak değerlendirmek gerekmektedir.

3. SONUÇ

Vehbi Dinçerler'in kitabından hareketle Anavatan Partisi'nin iktidar olma ve devleti yönetme sürecinde karşı karşıya kalınan durum ile gözetleyici, kontrol edici ve engelleyici müdahaleleri 'vesayet' altında iktidar olma biçimi olarak değerlendirmek gerekmektedir. Gerek Vehbi Dinçerler'in kitabında yazılanlar gerekse tamamı Meclis tutanaklarında yer alan açıklamalar Anavatan Partisini dönemi ve şartları içinde hakkaniyetle değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Kenan Evren'in 'şartların olgunlaşması için on yıl çalıştık' ifadeleri bir dönemin ve Türk siyasi tarihinin gerçek arka planını da deşifre etmektedir. Anavatan Partisi 'Devlet millet içindir' düsturu ile çatışmasız ama vizyoner bir çalışma, gayret ve emek ile ufuklu bir icraat ortaya koyarak Türkiye'nin modernleşme yolculuğunu başlatacak hareketi sağlayan bir aktör olmuş ve Türk modernleşmesine kesintisiz bir ivme kazandırmıştır. Türkiye'yi ve siyaseti içinde bulunduğu jeopolitik gerçeklikten bağımsız olarak değerlendirmek her zaman eksik kalacaktır. Bu yönüyle Anavatan Partisi'nin yaklaşık 7 yıla yakın tek başına iktidarını anlayabilmek için 1970'lerin çalkantılı siyasetini, istikrarsız düzenini, kontrollü iç çatışmalar ve ekonomik darboğazları ve bölge üzerine yapılan hesapları göz ardı ederek değerlendirmek sağlıklı bir sonuç üretmeyecektir. Mayıs 1983'de kutlu bir amaç, dava ve yürüyüş için bir araya gelen vatanseverler farklılıklarını bir çatışma aracına dönüştürmemek kararlılığı ile dünyadaki gelişmeleri ve trendleri, ekonomik ve politik anlayışları ve ülke gerçekliklerini örtüşüren bir vizyon ve misyonla yola çıkmışlardır. Başarılı olmak için çok çaba sarf ederken vesayet yapıları ile çatışmasız yol olmayı başarılı bir strateji olarak uygulamışlardır. Turgut Özal 1992 yılında Türkiye Günlüğü Dergisi Genel Yayın Müdürü Mustafa Çalık'a verdiği özel mülakatta vesayet yapıları ve gelenekleri içerisinde sivil otoriteyi nasıl tesis ettiklerini Genel Kurmay Başkanının seçimi üzerinden şöyle ifade etmektedir. "Esas olan Genel Kurmayın sivil otoriteyi, seçimle iş başına gelmiş sivil iktidarın otoritesini tanımış olmasıdır. Bu sağlanmıştır. Demokratik sistem içinde bu mesele hallolmuştur. Seçimle gelen sivil otoritenin tayinle oluşan her nevi güç ve otoritenin üzerinde olması ve bu durumu da uygulama ile teyit etmesidir esas mesele; bu başarılmıştır (Çalık, 1992, 9-10).

Ancak Özal sonrası bu strateji gerek partinin çoklu kimliğinin gerekse Dinçerler'in dikkat çektiği 'sivil-özel odak'ların (Dinçerler, 2020:21) müdahalelerinin bir sonucu olarak zayıflayarak parti içi çatışmalara ve ayrışmalara varan bir süreci tetiklemiştir. Dinçerler bunun çok çeşitli sebeplerini belgeler ile dijital arşivinde ortaya koymuştur. Bu kırılmayı sağlayan ana faktör ise genel başkanlık yarışı ve sonrasındaki görüş ayrılıkları ve politik duruşlar olmuştur.

Turgut Özal'a Mesut Yılmaz'ın Anavatan Partisi'ne kurucu üye yapılması yönündeki telkinin etkisi ve sonuçları, siyasi hareket içindeki yeri, konumu ve rolü zaman içinde meydana gelen siyasi hadiselerden hareketle çok daha iyi anlaşılmaktadır. Başlangıç aşamasında ANAP'ın iktidara yürüyüşünü ve Özal Hükümetleri döneminde misyonu, politikaları ve araçlarını kontrol edemeyen güçler zamanla iç kontrolü ele geçirerek ANAP üzerinden ülke siyaseti ve yönetiminde egemen olmayı başarmışlardır. ANAP'taki genel başkanlık yarışı, Başbakanlık süreci, Refah-Yol Hükümetinin düşürülmesi ve 20.yüzyılın sonundaki absürt üçlü koalisyon modeli gibi siyasi hadiselerin her birisi ayrı ayrı değerlendirildiğinde siyasi ve stratejik akıl bize şu sonucu çıkarmamızı sağlamaktadır. Bir Parti'yi kuran kurucu iradenin ve felsefenin iktidar olma arzusu kadar, partinin tüzel kişiliğinin ve felsefesinin yaşaması, zamanı geldiğinde emaneti yüklenecek potansiyel liderlerin üretilmesi ve titizlikle korunması da şarttır. ANAP bu ilkenin nasıl göz ardı edildiğinin, bir partinin zaman içinde 'iç kontrol' ünü kaybederek nasıl erozyona uğradığının, arşivinin bile yok edilmesinin ve hazin bir sonun en somut örneğidir. ANAP ülke siyasetinde kalıcı iz bırakan, köklü değişim ve dönüşümleri sağlayan politikalar ortaya koyan ve sosyolojik bir tabana sahip kitle partilerinin varlıklarını

sürdürememelerinin en yakın ve somut örneğidir. Turgut Özal güçlü bir merkez sağ siyasetin temellerini atmasına rağmen Anavatan Partisi realist bir çizgide felsefe ve retorik zenginleşmesine giderek varlığını sürdürebilme imkanını koruyamamıştır. Anavatan Partisi örneği, Türk siyasetinin vesayetçi ve hegemonist ikliminde varlık göstermenin zorluklarını siyaset kulvarına girip çıkan her parti ve hareket için son derece uyarıcı ve bir o kadar da ders niteliğine sahip bir siyaset pratiğidir.

ANAP'ın silkinerek yeni bir diriliş yaşaması ve iktidar yürüyüşü için büyük çabalar verilmiştir. 'Demokrasi Platformu' adı altında bir islah ve isyan hareketi başlatılmış, tek başına iktidar olması için alınması gereken tedbirlerin, çarelerin ve tavsiyelerin belirlenmesi ve son genel seçimlerin iller ve Türkiye bazında değerlendirilmesi amacıyla Şubat 1996'dan itibaren defeatle kapalı toplantılar yapılmıştır⁴. Vehbi Dinçerler'in önderliğinde bir grup partili partinin kuruluş felsefesinden ve kimliğinden uzaklaştığına dikkat çekerek parti örgütlerinde bir silkelenişle yeniden bir diriliş yaratmak amacıyla genel başkanlık yarışında aday olarak bir uyanış sağlamaya yönelik çaba ortaya koymuş olsalar da partinin yok oluşunun önüne geçilememiştir.

1995 yılında yapılan Milletvekili Genel Seçimlerinden %21 oyla birinci çıkan Refah Partisi'ne dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından hükümet kurma yetkisi verilmeyerek ANAP-DYP zoraki bir koalisyona zorlanmış, 5 yılda iki kez Tansu Çiller, iki kez Mesut Yılmaz kısa süreli Başbakanlık görevi yapmaya çalışmış, bu uyumsuz ortaklık Çiller'in hükümetten çekilmesi ile sonlanmıştır. Akabinde milletten yetki alan Refah Partisi ile DYP'nin kurduğu koalisyon hükümeti kısa sürede büyük bir toplumsal destek bularak başarılı politikalar uygulaması ve bütün baskılara göğüs germesine rağmen askeri vesayetçi 28 Şubat 1997 muhtırası ve yeni bir darbe riski ile karşı karşıya bırakılmış ve Erbakan hükümeti bir yıl içinde düşürülmüştür. bu vesayet sürecinde Anavatan Partisine biçilen rol partinin biletinin millet tarafından kesilmesini sağlamıştır.

ANAP'ın siyasette varoluş biçimi, Türkiye'nin makas değiştirip gelişmesi, ilerlemesine yönelik reformları, köklü değişim ve dönüşümleri kadar siyaset sahnesinden ayrılarak hazin sonu ve yok oluşu da Türk siyasi tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Vehbi Dinçerler'in özellikle ANAP'a yönelik özverili bir çalışmanın ürünü dijital arşivi, ANAP'ın çeyrek yüzyılı bulmayan serencamını farklı yönleri ile incelemek, anlamak ve analiz etmek isteyen araştırmacı ve aydınların ilgileri ile değerini bulacak, Türk siyaseti, Türkiye'nin modernleşmesi, Türkiye'de siyaset, iktidar ve yönetim süreçlerinde vesayet yapıları ve biçimleri gibi pek çok farklı ve derinlikli çalışmalara kaynaklık edecektir.

KAYNAKÇA

- Akın, Mahmut. H. (2018). Turgut Özal ve Anavatan Partisi Muhafazakarlığı. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, Cilt. 15, Sayı 55, ss. 121-139.
- Anavatan Partisi Programı* (1983). Ankara.
- <https://www.vehbidincerler.com.tr/Sayfa/anap-kurulusu-kararkari-mkyk-uyeligi-vs/17> [Erişim Tarihi: 17 Aralık 2020].
- Aktan, Coşkun. C. (1996). Turgut Özal'ın Değişim Modeli ve Değişime Karşı Direnen Güçlerin Tahlili. *Türkiye Günlüğü*, Sayı 40, Mayıs-Haziran 1996. ss.15-32.
- <https://dergipark.org.tr/en/pub/muhafazakar/issue/42797/704578>. [Erişim Tarihi: 16 Aralık 2020].
- Baykal, Ömer (2019). Türkiye'de Siyasetin Konsiladosyonu: Turgut Özal Dönemi. *Akademik Hassasiyetler*, Cilt 6, Sayı 12, ss. 143-179.
- <https://dergipark.org.tr/en/pub/akademik-hassasiyetler/issue/51005/644691>, [Erişim Tarihi: 19 Aralık 2020].
- Çalık, Mustafa (1992). Özal: Türkiye'nin Önünde Hacet Kapıları Açılmıştır!. Turgut Özal İle Mülakat. *Türkiye Günlüğü*, Sayı 19, ss. 5-23.
- Dinçerler, Vehbi (2020). *Vesayete Direniş: Meclis Konuşmaları (17-18-19. Dönem)*. Ankara: Semih Ofset.
- <https://www.vehbidincerler.com.tr/>, [Erişim Tarihi: 12 Aralık 2020].
- Erdogan, Selami (2008). *Anavatan Partisinin Dönüşümü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/37442/270138.pdf?sequence=1>. [Erişim Tarihi: 20 Aralık 2020].
- Fedayi, Cemal (2019). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sağ Siyaset*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Kutlu, Mustafa (2013). *Sır*, 11. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şahin, Güneş. (2016). 1983 Seçimlerine Katılan Siyasi Partilerin Askeri Yönetim Sonrası Türkiye'sine İlişkin Söylemleri. *Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 33, ss.283-307.
- https://www.researchgate.net/publication/312205979_1983_Secimlerine_Katilan_Siyasi_Partilerin_Askeriy_Yonetim_Sonrasi_Turkiyesi_%27ne_Iliskin_Soylemeleri [Erişim Tarihi: 19 Aralık 2020].
- Uluç, A.Vahap. (2014). Liberal-Muhafazakâr Siyaset ve Turgut Özal'ın Siyaset Düşüncesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt 12, Sayı 23. ss. 107-140.
- Yüksek Seçim Kurulu Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları*.
- <https://www.ysk.gov.tr/tr/1983-2007-yillari-arasi-milletvekili-genel-secimleri/3008>. [Erişim Tarihi: 19 Aralık 2020].

⁴ <https://www.vehbidincerler.com.tr/Sayfa/demokrasi-platformu-islah-ve-isyan-hareketi/489> Erişim Tarihi: 12 Aralık 2020